

Kuopion kulttuuripalvelukeskus

Kuopion Kulttuuripolku
YMPÄRISTÖPOLKU

AURINKORINTEEN KOULUN YMPÄRISTÖPOLKU

Minna Halonen

Sisällys

1. OPETTAJALLE.....	3	7. TEE KOHDE TUTUKSI.....	25
2. RAUTANIEMEN JA LEHTONIEMEN KULTTUURIYMPÄRISTÖ	5	7.1 Arvosta ympäristöäsi.....	25
2.1 Historiaa ympäristöpolulla.....	6	7.2 Valmista kokonaiselämys.....	25
2.2 Sanasto ja hakusanoja.....	10	8. KIRJALLISUUS JA LÄHTEET	27
3. ASTU KULTTUURIPOLULLE	12	9. LIITE 1.....	28
3.1 Valmistele ja käytä aisteja	12		
4. AJAN KERROKSET	15		
4.1 Taustoita	15		
4.2 Tunnista muutokset.....	19		
5. ARKKITEHTONINEN TILA.....	20		
5.1 Lue ja tallenna ympäristöäsi	20		
5.2 Tehtävä rakennustutkijana.....	23		
6. MATERIAALIMAAILMA	24		
6.1 Huomaa yksityiskohdat ja esteettisyys	24		

1. Opettajalle

Ympäristöpolku-kokonaisuus voidaan sisällyttää 5. lk:n historian, maantiedon, äidinkielen, matematiikan ja kuvataiteen opetukseen. Kokonaisuuden tavoitteena on tarkastella omaa elinympäristöä itse havainnoiden, tutkien ja kokeillen kokonaisvaltaisesti eri lähtökohdista eri oppiaineissa.

Ympäristöpolku-materiaalia voidaan hyödyntää myös muilla luokka-asteilla sitä soveltaen ja muunnellen.

SISÄLTÖ:

- kotiseudun ja oman elinympäristön historia
- muistelujen, kirjoitusten, kuvien ja rakennetun ympäristön merkityksien tulkitseminen
- kulttuuriympäristö-käsitteeseen tutustuminen oman toiminnan kautta
- ympäristön muutosten huomioiminen
- tekstin tuottaminen, suullinen ilmaisu
- kuvataiteessa erilaisten materiaalien yhdistäminen, kierrätysmateriaalit
- karttojen tulkitseminen
- geometria, arviointi

LISÄARVO OPETUKSELLE

Lähiympäristö tarkoittaa sitä aluetta, jossa ihminen liikkuu ja elää päivittäin. Se muuttuu ihmiselle ajan myötä niin itsestään selväksi, ettei sen erityispiirteitä enää erota. Rakennettu ympäristö on pitkäikäistä ja se on näkyvä osa koko kulttuuriperintöä. Kulttuuriympäristössä näkyy ajallinen kerroksellisuus aikaan sidottuine arvoineen ja tuon ajallisen jatkumon ymmärtäminen auttaa meitä näkemään itsemme osana suurta kulttuuriperintöä.

Lähiympäristön tunteminen lisää turvallisuuden ja tuttuuden tunnetta sekä kasvattaa yhteenkuuluvuutta ihmisen ja ympäristön välillä. Yhteenkuuluvuus lisää vastuullisuutta ja halua huolehtia yhteisestä ympäristöstä. Kotiseutu näyttäytyy arvokkaana ja tärkeänä paikkana ja asiana ihmisen elämässä.

Ympäristöpolun havainnointi- ja tutkimistehtävillä pyritään lisäämään oppilaiden kykyä nähdä ja katsoa omaa lähiympäristöään ja sen erityispiirteitä sekä hahmottaa ympäristön ajallinen kerroksellisuus. ”Täällä on asunut ihmisiä myös ennen minua.” Tavoitteena on kasvattaa oppilaiden arvostusta lähiympäristöään kohtaan ja tukea vuorovaikutussuhteen syntymistä oppilaan ja ympäristön välille.

1. Opettajalle

TEHTÄVÄT

Opettaja voi valikoida tehtävistä omalle luokalleen sopivimmat ja yhdistellä niitä myös muuhun opetukseen. Oppilaita kannustetaan omaan havainnointiin, pohdiskeluun, tutkimiseen ja kriittiseen ajatteluun. Oikeaa tai väärää ajatusta, vastausta tai tuotosta ei ole!

Kulttuuriympäristön käsittely kannattaa aloittaa virittäytymistehtävien avulla, jotka johdattelevat oppilaat aihealueeseen. Niissä tarkastellaan kulttuuriympäristöä aistien ja tunteiden avulla. Virittäytymistehtävät herkistävät ja motivoivat sekä oppilaat että opettajan uuteen asiaan. Niiden tavoitteena on antaa käsiteltävästä aiheesta omakohtainen tunnekokemus ja elämys ja tukea tiedon omaksumista. Aisti- ja tunnetehtävät helpottavat ympäristön arviointia, jäsentämistä ja niiden avulla voidaan kokea tuttu ympäristö uudella tavalla.

Draamaleikki on myös eräänlainen virittäytymistehtävä kulttuuriympäristöaiheeseen, mutta metodia voidaan käyttää myös syventämään aikaisemmin opittua tietoa. Draaman avulla voidaan tuoda esille tunnepitoisia asioita ja käsitellä vaikeampia merkityksiä ja ajatuksia.

Rakentelu- ja suunnittelutehtävät sekä karttatehtävät kehittävät ja tukevat oppilaan avaruudellista hahmottamista. Hahmottaminen myös auttaa oivaltamaan ympäristön ja ihmisen mittasuhteita. Rakennuksen tutkiminen auttaa kiinnittämään huomiota rakennettuun ympäristöön yleisesti ja tulkitsemaan siihen liittyviä merkityksiä.

Tehtävät, jotka liittyvät olemassa olevien asioiden arvioimiseen, kritiikkiin ja uusien ehdotusten suunnitteluun kehittävät oppilaan kykyä vaikuttaa omaan ympäristöönsä. Oppilaalla on mahdollisuus arvioida ja arvottaa ympäristöään ja näin jättää oma jalanjälkensä kulttuuriympäristöön seuraavien sukupolvien arvioitavaksi.

Elämyksellistä polkua omaan kulttuuriympäristöön!

2. Rautaniemen ja Lehtoniemen kulttuuriympäristö

Aurinkorinteen koulun ympäristöpolku rajautuu lähiympäristön pääväylille, rannoille ja asuinalueille, jalan tai pyörällä kuljettavaksi. Polulle Rauta- ja Lehtoniemen välillä sijoittuvat rakennetun- ja luonnontilaisen ympäristön kohteet tehtävineen. Ympäristöpolku on osa tulevaa saaristokaupunkia ja sen asuinalueiden ketjua.

Petosen suunnalta lähestyttäessä saaristokaupungin maamerkinä Lehtoniementiellä on Aurinkorinteen koulu. Korkea ja näyttävä koulurakennus sijaitsee tielinjaa ylempänä kumpareella. Tien toisella puolella oleva Pölläkänlahti avaa ensimmäisen näkymän vesistöön ja saaristomaisemaan. Lehtoniementiellä näkymiä hallitsevat uusien asuinalueiden korttelit ja paikoin tiiviit talorivit. Tervarinteellä voi autoilija tai jalankulkija nähdä kortteleiden välistä avautuvan kaukonäkymän kauas Kallavedelle.

Saaristokaupungin porttiaiheet ja maamerkit – koulu ja tornitalot

Kaupungin suunnasta lähestyttäessä katseenvangitsijana on Saaristokatu. Kadulta avautuvat kaukonäkymät Kallavedelle saaristoon. Kärängässä matkaaja tuntee jo tukevaa maata jalkojensa alla. Saaristokadulla voi nähdä pilkkahduksia vanhoista kesähuviloista ja kuvitella vanhojen torppien maiseman. Keilakantaan tultaessa muuttuu ihmisen kokoinen mitakaava: sillalla maisemat avautuvat horisonttiin ja korkeat tornitalot ”siltavahteina” ovat voimakas porttiaihe uusille asuinalueille.

Järvi talojen edessä Keilarannalla ja talojen takana Pölläkänlahdella – riippuu mistä katsoo.

Tuleva saaristokaupunki rakentuu monessakin mielessä herkkään ympäristöön. Alueen ominaispiirteitä ovat mäkinen ja kumpuileva maasto, monet lahdet, niemet ja kanavat sekä näkymät järvimaisemaan Kallavedelle. Alueen rakennetun ympäristön historiasta kertovat vanhojen torppien tilapaikat sekä kaskiviljelyn muokkaama kivinen ja kumpuileva, paikoin vielä ahotyyppinen maasto.

Kaskesta kaavoitukseen Kuopion koulupolun 2001–2004 oppilastehtävissä tuli esiin nuorten toiveet uudesta Saaristokaupungista. Huolena oli, säilyvätkö rakennettaessa rannat kaupunkilaisille yhteisenä tilana? Säilyvätkö rannat riittävän avoimina, jotta kallioilla ja rannoilla pääsee nauttimaan järviluonnosta sekä -maisemista? Miten lapset voivat ottaa asuinalueen haltuun ja tunnistaa kodin sekä asuinalueen omaksi? Onko tulevilla asuinalueilla materiaalien ja muotojen harmonia, joka kaunistaa ympäristöä sekä rauhoittaa mieltä? Onko uudella asuinalueella turvallista ja riittävästi lähipalveluita?

Saaristokaupungista on sanottu ja kirjoitettu jo paljon. Sitä kuvataan: luonnonläheiseksi, turvalliseksi, kauniiksi, valoisaksi, puhtaaksi ja terveelliseksi. Kuvauksista enemmistö on toistaiseksi aikuisten kertomaa. Mitä lapset kertoisivat saaristokaupungista?

2. Rautaniemen ja Lehtoniemen kulttuuriympäristö

Rakentaakseen omannäköistä kulttuurimaisemaa, oppilaat voivat lähteä liikkeelle Aurinkorinteen koululta etsimään ja tutkimaan saaristokaupungin: uudisasukkaita, arkkitehdin kädenjälkeä, hyvää uimarantaa, tilaa ympäristötaiteelle, mahdollisuutta lautan rakentamiseen, Keilakannan kanavamaiseman kauneutta tai Lehtoniemen torppien maisemaa. Pohdittavaksi jää, kuinka lapset ja nuoret tekevät oman asuinalueensa kulttuurimaisemaa?

Lehtiotsikko Savon Sanomissa joulukuussa 2008 kuvaa hyvin uusien kaupunginosien kulttuurimaiseman rakentumista.

Olennaista on kysyä: voiko kulttuurimaiseman tehdä vuosissa, vuosikymmenissä vai vuosisadoissa? Rakennettu kaupunkikulttuuri syntyy: eri-ikäisten kaavojen (maankäytön), rakennusten, toimintojen, väylien, ympäristötaiteen ja visuaalisen kokonaisuuden kerroksista. Savon Sanomien lehtiartikkelissa joulukuussa 2008 arvioitiin: ”Hyvin tehtynä saaristokaupunki voi olla sadan vuoden päästä suojelukohde”. Sadan vuoden päästä voidaan siis arvioida, miten pysyvin ja kestävin arvoin rakennettiin Saaristokaupungin: metsät, kodit, korttelit, väylät, palvelut, taide ja kaupunki. Kulttuurimaisema syntyy hitaasti. Mutta joskus se harppaa muutokseen, kuten Aurinkorinteellä ja saaristokaupungissa. Tuntuu, että jotain on aloitettava alusta. On jätettävä oma jälki historian kerroksiin, kuten Rautaniemen ja Lehtoniemen torpparit aikoinaan.

”On myös yhä uudelleen muistettava, ettei ihminen elä historiassa, vaan omissa nykyhetkessään.

Historialliset yhteydet bahmottuvat jälkeinpäin, eivätkä silloinkaan yksiselitteisesti.”

(Kyllikki Villa)

2.1 HISTORIAA YMPÄRISTÖPOLULLA

Kuopion alueella ja Kallaveden rannoilla tiedetään olleen vuoden pyyntikiertoon liittyvää tilapäistä asutusta n. 5000 eaa. Nämä ihmiset olivat alkuväestöä, eli pyyntikulttuurin mukaan eläviä saamelaisia. Metsästys ja kalastus olivat tuolloin ihmisten tärkein elinkeino. Hyvät kalavedet, kuten Kallaveden suojaosat lahdet ja Kuopionniemen alue, sekä antoisa riistamaa houkuttivat ihmisiä rakentamaan varhaisimmat asumukset: kodat, maa- ja savusaunat eräsijoille. Kivikautisen asuinpaikan voi uskoa olleen suojaisella Jynkänlahdella, mistä on muinaisen ranta-asutuksen jäljiltä löydetty kivikirves ja kvartsikaavin.

Myöhempiä rautakauden (800–1100 jaa) aikaisia asumisen jälkiä ei Pohjois-Savosta ole vielä löydetty. Tämä johtuu osin siitä, että varhaiskeskiaikainen asutus Savossa keskittyi ”Savilahteen” (Savolahti) nykyisen Mikkelin ja Juvan seudulle. Kuopion Haminalahdesta löydettiin kuitenkin 1800-luvun lopulla rautakautisia koruja, mikä viittaa siihen, että siellä oli pysyvämpi eräasema, satama eli hamina ja kauppapaikka. Kauppapaikalle kuljettiin keksällä järven selkiä ja -lahtia Koiraveden suunnalta ja Matkusjärven kannaksien yli veneellä taivaltaan. Talvella kuljettiin samaa reittiä hiihtäen. Keskiajalla Pohjois-Savon metsissä liikkui eri heimojen eränkävijöitä: ensin Hämeestä, sen jälkeen Muinaisesta Karjalasta ja Etelä-Savosta. Savolaiset alkoivat erottautua omaksi heimokseen 1300-luvun alussa. Vanhoja eräteitä ja kauppapaikkoja seuraten asutus laajeni siten, että ensimmäisenä asutettiin Etelä-Kallaveden rannat, Haminalahti, Hiltulanlahden vedenpoukamat ja sitten Toivalan ja Jännevirran tienoot.

2. Rautaniemen ja Lehtoniemen kulttuuriympäristö

Pohjois-Savon asuttaminen oli vilkkaimmillaan 1520–30-luvulla. Myös kirkko ja kruunu vaikuttivat siihen, mihin Pohjois-Savon kiinteä asutus, kappeli, kirkko ja kirkkopitäjä syntyivät. Kirkkopitäjät perustettiin vanhojen heimojen ns. muinaispitäjien päälle. Kuopion kirkkopitäjän alue, Tavinsalmen pitäjä, ja ensimmäinen kirkko perustettiin Kuopionniemelle 450-vuotta sitten. Pitäjä sai uudisasukkaita etelämpää Juvalta, Säämingistä ja Rantasalmelta. Näin Savolaiset asettuivat pysyvästi alkujaan saamelaisten perinteisille riistamaille ja aloittivat kaskiviljelyn alueen mäkisillä rinteillä.

Kuopionniemen alueella oli 1550-luvulla seitsemän taloa. Talot tunnetaan isäntien nimellä: Pekka Julkunen, Suni Niutas, Olli Hatsonen, Lauri Koljonen, Heikki Lappalainen, Tuppurainen. Talonpojat olivat Kuopion kaupunkiasutuksen alku. Kaikki alueen suuret talonpoikaistalot annettiin myöhemmin kruunun käskystä säätyläisille, sotilaille ja virkamiehille viljelystiloiksi. Lappalaiset ja Koljoset joutuivat luovuttamaan maitaan kruunulle jo 1500-luvulla Kuopion pitäjän kirkon ja pappilan maiksi. Näin muodostettiin myös Hatsalan sotilasvirkatalo. 1600-luvun puolivälissä kreivi Pietari Brahen asemakaavakartassa (ensimmäinen Kuopion asemakaava) näkyy pappila Pappilanniemellä nykyisen Väinöläniemen tyvessä. Asukkaita tulevassa kaupunkiyhteisössä oli tuolloin vain 65 henkeä.

Kaupungista etelään Lehtoniemi, Rautaniemi ja kaupungin edustan saaret olivat Pappilankylän maita, joita 1700-luvulta alkaen asuttivat pappilan torpparit. Nämä ensimmäiset tunnustelijat rakensivat torppansa Lehtoniemen Matkusniemeen. Rautaniemen torpista vanhin on Petkelkanta 1700-luvulta. Muita alueen torppia ovat Haukkaniemi, Jaakkoniemi, Saunaniemi, Saviaho ja Tervapuro. 1800-luvulla muodostettu Iso-Pappila oli kolmen manttaalien suuruinen kirkkoherran puustelli, jolla oli useita torppia Kuopion kaupungin pohjois- ja eteläpuolella. Myös Kuopion suurilla kartanoilla eli hoveilla, Harjula, Haminalahti ja Rauhalahdi, oli torppariasutusta maillaan. Torpat olivat tilojen talouden perusta. Torpparit raivasivat uudistalot ja kaskimaat kauaksi tiloista ja tekivät päivätyötä eli taks-

värkkiä tilalle. Torpan vuokra maksettiin työnä ja hyödykkeinä tilalle. Torppien määrä osoitti tilan vaurautta, mutta myös torppareiden sitkeyttä, sillä elinolot kaskimailla olivat yksinkertaiset ja ankarat.

Suomen sodan aikaan 1800-luvun alussa Jynkän torppakylän paikkeilla oli pelottava sotatanner ja suomalaisten joukkojen viivytyksasemat. Suomen sodan ensimmäinen huomattava taistelu käytiin 15.3. 1808 Jynkänlahden ja Lehtoniemen karuilla rannoilla sekä järven jäällä. Taistelu aloitti sotatapahtumien sarjan, joka muutti Savon ja koko Suomen historian kulkua. Kuopion alueen siviilit kärsivät sotajoukkojen mielivallasta ja tuhoisista. Taloja ja torppia poltettiin ja ruokavarastoja ryöstettiin. Sota toi kuitenkin esiin Savon rykmentin miesten yksimielisen tahdon ja urheuden puolustaa kotiseutuaan. Tästä on kertonut kansallisrunoilijamme Johan Ludvig Runeberg.

1800-luvun alussa Harjulan, Hatsalan ja Rauhalahden maat muodostivat mahtitilan, jonka omisti Suomen sodassa ritariksi lyöty ”Ukko Lode”. Myöhemmin Rauhalahdi ja Haminalahden hovi olivat sukulaistaloja, jotka yhdistivät voimansa Pitkälähdän alueen kehittämiseksi. Rauhalahden mailla Jynkässä oli torppakylä ja Petosen sekä Savolanniemen alueella useita Rauhalahden torppia. Torppareiden elinkeinoista tärkein 1800-luvulla oli maanviljely ja kalastus. Lehmiä laidunnettiin varsinkin saarissa. Mäkisille rinteille raivattiin kaskihalmeita. Kalastuksella, pääosin nuotanvedolla, oli suuri taloudellinen merkitys torppareille. Lehto- ja Rautaniemessä oli useita nuottakuntia ja paikannimet kertovat kalastuksen historiasta. Kilpailu hyvistä apajapaikoista oli kovaa ja vaati kalastajien kesken sovittuja sääntöjä. Apajille lähtöä odotettiin rannoilla useimmiten hyvässä järjestyksessä.

Lehto- ja Rautaniemen torpille kuljettiin kesäisin veneellä, mikä oli luontevaa, koska torpat sijaitsivat lähellä rantaa ja vesitie oli nopea kulkea. Keilakanta oli matala kannas, jonka yli vielä 1950-luvullakin soudettiin korkean veden aikaan. Talviteitä kuljettiin muinoin

2. Rautaniemen ja Lehtoniemen kulttuuriympäristö

Nuottalahden rantaa Lehtoniemessä 1992. Valokuva Karl Granit. Kuopion kulttuurihistoriallinen museo.

salmien ja järvenselkien yli hiihtäen tai reellä. Talvitie kaupungista pappilan torpille kulki Kuopionlahdelta Kumpusaaren ohi, jossa jäätie erkani Rauhalahden kartanolle, ja jatkui Kärängän sivuitse Jynkänlahteen sekä Lehtoniemelle. Jynkänlahdesta tie jatkui Pikku-Petosen lammen (nyt kaksi lampea) kautta Pitkälahahteen. Pitkälähdellä yhtyi 1800-luvulla maantie Kuopiosta Savilahden ja Leväsen kautta etelään sekä Lehto- ja Rautaniemen suunnalta tulevat polut. Rauhalahden kartanolta oli myös polku- ja kärrytie tilan torpille Pölläkänlahdelle sekä Savolanniemeen. Laivaliikenteen yleistyttyä 1800-luvun lopulla olivat höyrylaivojen laiturit Haukkaniemessä ja Saunaniemessä. Niillä poikkesivat Kallaveden paikallisreitit ajavat laivat.

Muutoksia Lehto- ja Rautaniemen asutuksessa nähdään erityisesti 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Vaurastunut kaupungin keskiluokka rakensi Lehtoniemen ja Kärängän saariin kesähuviloita vuosisadan vaihteessa ja 1930-luvulla. Huviloille matkattiin veneillä tai höyrylaivoilla. Tehtaiden rakentaminen seudulle 1900-luvun vaihteessa

mahdollisti torppareiden palkkatyön, jonka uskottiin luovan taloudellista tasa-arvoa yhteiskuntaluokkien välille. Savon radan rakentaminen samaan aikaan nopeutti teollistumisen tuomia muutoksia. Rata loi uusia yhteyksiä ja verkkoja niin kaupalle kuin teollisuudelle. Pitkälahden sekä Jynkän suunnalla kasvoi ruukki, rata- ja tehdastyöläisten yhteisöt. Jynkässä oli kalkki- ja tiiliruukki ja Pitkälähdessä saha- ja vaneritehdas. Tehdastyö ei kuitenkaan tuonut vaurautta työläisille ja pettymys ankarista työ- ja asuinoloista purkautui sisällissodan aikana 1910-luvun lopulla. Toisaalta tehdasyhteisöjen sisäinen kontrolli ja yhteishenki auttoivat ihmisiä pahimman yli, eivätkä seudun tehtaanjohto tai työläiset taistelleet verisesti näillä seuduilla. Sodanjälkeinen torpparilaki hyvitti menetyksiä, kun se mahdollisti 1920-luvulta alkaen torppareiden lunastaa torpan omaksi. Torpparista tuli vihdoinkin oman talon isäntä.

Rautaniemen alueella on jälkiä myös 1940–50-luvun jälleenrakennuskauden tiloista. Alue kuului 1960-luvun lopulle asti maalaiskuntaan. Yhdistyminen kaupunkiin aloitti uusien asuinalueiden suunnittelun 1970-luvulla Petosen suuntaan. Kaupunkialueen ja väestön nopea kasvu sekä teollisuus 1960–70-luvulla likasivat lähiseudun vedet kalastuskelvottomiksi. Tältä ajalta on jäteveden puhdistamo, joka rakennettiin Lehtoniemen kärkeen entisen Nuottalahden torpan paikalle, ja tie Keilakannan kannaksen yli. Vesistön saasteiden tilanne korjaantui pikkuhiljaa 1980-luvun kuluessa. Lähialueen vesistöä ei mittavasti liannut kuitenkaan Lehtoniemen väestönkasvu, sillä 1960-luvulla saarella oli pysyviä asukkaita 45 ja vuonna 2002 asukkaita oli 67. Uuden Saaristokaupungin rakentamisen jälkeen asukkaita uskotaan olevan alueella n. 10 000. Hanke Saaristokaupungin rakentamiseksi käynnistyi 2000-luvun vaihteessa. Saaristokaupungin asuinalueiden nauhat ja Lehtoniemen ”helmet” rakennetaan Petosen jatkeeksi: Lehtoniemen, Rautaniemen ja Savolanniemen maisemiin.

2. Rautaniemen ja Lehtoniemen kulttuuriympäristö

Ensimmäinen Rautaniemen ja Lehtoniemen lasten lähikoulu oli 1900-luvun vaihteessa Pölläkässä, Räsäsen torpassa. Siellä kävivät aluksi myös Jynkän torppareiden lapset. Jynkään perustettiin vuonna 1906 kansakoulu ja Pitkälähteen vuonna 1933. Oppivelvollisuus tuli virallisesti voimaan vuonna 1930 Kuopion maalaiskunnassa. Vuonna 1968 perustettu Petosen–Jynkänlahden yläaste sai oppilaita laajalta eteläiseltä koulualueelta. Petosen jatkeeksi laajentuneille uusille asuinalueille on rakennettu kouluja 1980–90-luvulla Pyöröön ja Pirtin kaupunginosaan. Aurinkorinteen koulu valmistui vuonna 2002.

2. Rautaniemen ja Lehtoniemen kulttuuriympäristö

2.2 SANASTO JA HAKUSANOJA

Arkkitehtuuri, rakennustaide

tilan, muotojen, värien, materiaalien ja massan taidetta, käytännössä jokin rakentamisesta syntynyt rakennus, joka edustaa tiettyä tyyliä tai rakennusperinnettä, sitä voi tutkia, aistia ja kokea.

Arvokas kulttuurihistoriallinen kohde

kulttuuriympäristössä tutkittu (inventoitu), suojeltu ja hoidettu kohde, joka on luokiteltu valtakunnallisesti, maakunnallisesti tai paikallisesti arvokkaaksi. Kohteen tyyppillisyyttä, ikää, harvinaisuutta, kerroksisuutta, kertovuutta ja omaleimaisuutta arvostetaan.

Eräsija

eräkaudella kylien ja talojen usein kaukaiset erämaat olivat eränkäynnin reviiriä; reviirin merkkeinä olivat tilapäisasumukset ”eräsijat” esim. maasaunat ja kodat; eräsijan reviirillä oli lisäksi rajakiviä, pilkkoja puissa, pyyntikuoppia ja muita ansoja omistuksen merkkeinä.

Esihistoria

Suomessa 8400 eaa.–1300 jaa. on aika, jolta ei ole kirjallista lähdemateriaalia: kivi-, pronssi- ja rautakausi.

Historiallinen aika ja uusi aika

aika, jolta Suomessa on kirjallista lähdemateriaalia; keskiaika 1200–1520-luvuilla; Uuden ajan murros renessanssi, uskonpuhdistuksen ja valistuksen aika; Ranskan vallankumouksen ja vapauden aatteen vaikutukset 1700-luvun lopulla.

Kaski ja kaskiviljely

ennen peltoviljelyä vallalla ollut maanviljelytekniikka, jota käytettiin metsäisillä alueilla; kaskettaessa metsämaan puut hakataan ja poltetaan jolloin puuston luovuttama tuhka lannoittaa maaperää ja maaperän ravinteet muuttuvat viljelyyn sopiviksi; Pohjois-Savossa on kaskettu vielä paikoin 1900-luvun alussa.

Historiallinen kerroksisuus

Alueen tai kohteen ominaispiirteet, eri aikakausien rakenteita, materiaaleja, tyylipiirteitä jotka ilmentävät rakentamisen ja käytön historiaa (jatkuvuutta); arvoperuste, jolla osoitetaan kohteen omaavan useita historiallisia kerroksia – ihmisen jättämiä jälkiä, joita voidaan tutkia sekä tallentaa.

Kulttuuriperintö

ympäristöstä löytyvät inhimillisen toiminnan jäljet, sisältää tietoa ihmisten elämästä ja toimista sekä taitojen kehityksestä. Perintö voi olla käsitteellistä, kuten uskomus, arvo tai toimintatapa.

Kulttuuriympäristö

ihmisen muokkaama ympäristö, muinaisjäännökset, rakennukset, tiet, puistot ja maatalousmaisema (viljely ja perinnemaisema).

Kulttuurihistoriallinen inventointi

on järjestelmällistä tiedon hankintaa ja tallentamista: maisemasta, rakennetusta ympäristöstä, muinaisjäännöksistä ja biologisesta kulttuuriperinnöstä. Hyvin tehty inventointi tiivistää tarkastellun kohteen kulttuurihistorialliset ominaispiirteet ja merkityksen sekä antaa tietoa ympäristön hoidosta ja suojelusta paikallisille asukkaille.

2. Rautaniemen ja Lehtoniemen kulttuuriympäristö

Muinaisesine

yli 100 vuotta vanha esine, jonka omistajaa ei tunneta ja joka on yhteistä kulttuuriomaisuutta, löytöpaikka tulee ilmoittaa maakuntamuseoon tai Museovirastoon.

Muinaisjäännös

ympäristössä säilyneitä ihmistoiminnan jälkiä 10 000 vuoden ajalta; asuinpaikkoja, tulisi-joja, hautoja ja kalmistoja, uhri- ja rituaalipaikkoja, kalliomaalauksia, linnoitusrakenteita, pako- ja turvapaikkoja.

Rakennettu ympäristö ja rakennusperintö

rakennukset, rakennelmat, pihapiirit, puistot, kadut, sillat, tiet, kanavat ja ihmisen rakentamat merkit ympäristössä eri aikakausilta.

Rakennustutkija

museon palveluksessa työskentelevä rakennusperintöasioiden asiantuntija, jonka tehtäviin kuuluu mm. ympäristössä tehtävän rakennustutkimuksen järjestäminen.

Rakennushistoria

historia rakennuksissa on ihmisten asumisen ja elämisen jälkiä, aikaa, perinteitä, kertomuksia, tietoa ja tunnelmia, jäljet näkyvät mm. materiaaleissa, muodoissa ja rakenteissa.

Torppa

tarkoittaa alkuaan metsämaalle perustettua uudisasutusta ja myöhemmin maanviljelyä varten vuokralle annettua maatilan aluetta. Vuokran torpparit maksoivat päivätöinä eli taksvärkinä vuokraisännälle.

3. Astu kulttuuripolulle

Tutustumistehtäviin polulla kuuluvat: karttaesitykset, historiatiedot, kokemukset ja elämykset lähiympäristössä. Elämykset tallentuvat aistien välityksellä. Tutkittavien kohteiden avulla on tavoite ymmärtää ympäristökokonaisuuden monimuotoisuus, arvot ja kerroksisuus. Yhden osatekijän muutos ympäristössä vaikuttaa aina kokonaisuuteen.

3.1 VALMISTELE JA KÄYTÄ AISTEJA

1. *Etsikää ympäristöpolun kaukonäkymät, värit, tuoksut ja äänet.* Käykää kävely- ja polkupyöräretkellä mäillä, metsässä, kallioisilla rinteillä, puistoalueella, liikuntapaikoilla, sekä erilaisten rakennusten lähellä. Herkistäkää aistit vuoronperään. Aikaisin keväällä tai syksyllä, kun puissa ei ole lehtiä, näkymät rinteiltä ovat parhaimmillaan.
  - Missä tunnet vanhan tai uuden rakennuksen tuoksun, mitä värejä huomaat rakennuksissa ja tietilassa, millaisia liikenteen ääniä kuulet, missä tunnet tuulen, mihin mahdut piiloon, missä voit hyppiä kivillä, miten kauas näet mäeltä, missä viihdyt tai missä on pelottavaa?

- Osoita polun varrella ihmisen muovaama luonnontila. Missä näet: kalliroleikkauksia, maastorakenteita, kaupunkimetsää, missä metsä ja puutarha kohtaavat, missä puut ja pensaat antavat suojaa, reunustavat tai ovat koristeena? Miten tunnistat vanhan puun ja mitkä puut ympäristöpolulla kasvavat korkeimmiksi?
- Ympäristö on peilisi ja se kertoo sinusta. Ota kävelylle mukaan käsipeili. Valitse erilaisia pysähdyspaikkoja ja katso peilistä sen heijastamaa ympäristöä. Kerro ja kuvaile mitä näet? Onko ympäristösi kaunis, keskeneräinen, villi, hoidettu vai hoitamaton?

2. *Ympäristö ämpärissä.* Sopikaa koulussa testipäivä. Ota koulumatkalle mukaan lasten ämpäri, jokin kori tai laatikko. Varaa tavallista enemmän aikaa koulumatkaan, jotta voit kerätä matkalla näytteitä. Tai kerätkää näytteitä koulun lähiympäristöstä. Löydökset osoittavat, kuinka kaupunkimaisesti elät ja mikä vuodenaika on. Ei saa kerätä lasinsiruja tai muita teräviä näytteitä!
  - Kerää elollisia ja elottomia näytteitä: erilaisia pieniä kiviä (hiekoitussepelikin käy), käpyjä, heiniä, ruokoa, sulka, kastemato, naru, roskapaperi tai-muovi, pullonkorkki, kukkia, muurahainen jne.
  - Kootkaa luokassa ämpärinäyttely ja tutustukaa näytteisiin.
  - Jos et löydä elollisia näytteitä, asutko kaupunkimaisesti? Vai onko talvi?
  - Jos löydät paljon elottomia näytteitä, onko ympäristösi siisti?
  - Mistä näytteistä tunnistaa kaupungin?

3. Astu kulttuuripolulle

3. *Nuuski uusia asukkaita.* Keitä on jo muuttanut Saaristokaupunkiin?

- Tarkkaile koulumatkoilla tai koulun pihalla, näkykö kaduilla lapsia, aikuisia, nuoria ja vanhuksia?
- Millä kulkuvälineillä eri-ikäiset asukkaat liikkuvat?
- Vilistääkö kaduilla enemmän jalankulkijoita, rollaattoreita, pyöriä vai autoja?
- Kuvaile, millä kulkuvälineillä asukkaat liikkuvat Saaristokaupungissa 50 tai 100 vuoden päästä?

4. *Millä säteellä liikut?* Käyttäkää apuna verkkosivuilta saatavia maastokarttoja ja kaupunkikarttoja (kansalaisen karttapaikka ja kartta.kuopionseutu.fi). Rajatkaa kartalle keskeinen kaupunkialue ja kaupunginosa. Tulostakaa kartat.

- Merkitse kaupunginosakarttaan erivärisillä tusseilla kulkureitti kotipihalta tai korttelista koululle. Tarkkaile kulkemiasi polkuja, kävelyteitä, katuja, aukioita, liikenneympyröitä, siltoja ja pääteitä.
- Rengasta karttaan lähtöpisteeksi oma koti tai kortteli. Merkitse kartalle viikon ajalta pisteitä, missä olet käynyt: kaupassa, harrastamassa, elokuvissa, kylässä, mummolasassa, uimahallissa, torilla jne. Tarkkaile kulkemiasi katuja, pääteitä, liikenneympyröitä, moottoritietä, siltoja, erilaisia liittymiä ja rampeja. Huomaa kaupunginosat ja niiden nimet.
- Kun viikon kohdepisteet on merkitty, vedä kartalle viivoittimella säde, eli jana, koodista kullekin pisteelle.
- Piirrä pisimmän säteen mukaan ympyränkaari kaupunkikartalle ja näet kuinka laajalla alalla kaupungissa liikut. Missä muualla kaupunkialueella voisit käydä samalla säteellä kuin esim. koti – Kuopion tori?

5. *Tuttu pysäkki.* Tunnetko bussipysäkin ja sen maiseman? Ottakaa kaupunginosakartat mukaan ja retkeilkää bussipysäkeille Saaristokaupunkiin. Valitkaa pääväyliltä ja asuinalueiden kaduilta esim. 10 pysäkkiä ja jakautukaa ryhmiin pysäkkien mukaan.

- Merkitkää karttaan ryhmänne pysäkki numerolla, tai keksikää sille nimi. Suunnistakaa pysäkillle.
- Valokuvatkaa: mikä lahti, saari tai kaukomaisema näkyy pysäkiltä? Kuvatkaa: mikä kallio, mäki, rakennus, asuinalue tai kortteli näkyy pysäkiltä? Valitkaa pysyviä maamerkkejä ja huomiopisteitä. Autonromu metsänreunassa voi hävitä pian maisemasta.
- Suunnitelkaa koulussa tunnistustehtäviä pysäkkirasteille. Järjestäkää pysäkkisuunnistus-kilpailu liikuntapäivänä myös koulun muille luokille.

6. Piirtäkää *mielikuvakartta* koulumatkasta: tietä, polkua tai vettä pitkin – koululle, majalle, ystävän luo, kioskille tai leikkipaikalle.

- Piirrä karttaan lähtöpiste, käyttämäsi kulkuvälineet ja päätepiste. Katso lähiympäristön reittejä ja maisemia uusin silmin. Lennä lintuna kodin, korttelin ja asuinalueen yllä.
- Arvioi kartalle sopiva mittakaava. Arvioi teiden, rakennusten, maasto- ja vesielementtien välisiä etäisyyksiä sekä rajoja. Miltä rakennukset, aukiot, metsät ja tiet näyttävät ilmasta?

3. Astu kulttuuripolulle

7. Missä laevat huutelloo ja puatit kulettoo?

- Tarkkaile koulu-, kaupunki- ja kylämatkoilla: missä on vene- tai laivalaituri, vene ja laivaväylä, kanava, missä näkyy väylämerkkejä ja kuuluuko laivan ääniä?
- Näytä ja kuvaile kartalta, mistä löytyy lähin puattipoukama laitureineen?

8. Saariston helmet – opaste. Suunnitelkaa opaste turisteille Keilakannan torille.

Opaste voi olla ääni-, liike-, valo-, kuva-, tuoksu- tai kosketustehostein varustettu.

- Piirrä havainnekuva opasteesta, joka voidaan valmistaa taulun tai pylvään tapaan.
- Mieti, mitä asuinalueiden nähtävyyksiä, tunnusomaisia maamerkkejä tai ilmiöitä haluat esitellä turisteille ja uusille asukkaille.
- Mieti mihin opaste sijoitetaan? Tutki turistien lähestymissuunnat, tiet ja aukiot. Sijoita opaste näkyvälle paikalle.
- Valmista opasteesta pienoismalli. Hyödynnä kierrätysmateriaalia.
- Kuvittele olevasi uusi asukas tai kaupunkia katseleva turisti. Valitse parin kanssa esitettäväksi sopiva rooli. Miten kuvaillet lähiympäristöä ja nähtävyyksiä: käytä eleitä, ilmeitä ja värikästä kuvakieltä. Opa puistoon, leikkipaikalle, uimarannalle, kauppaan, kouluun, kirjastolle, näkymiä katsomaan, kulkusuuntaa tai-reittiä.

9. Aurinko ajanmittarina. Valmistakaa luokkaan tai koulun pihamaalle aurinkokello.

- Pystyttäkää pihalle maahan isketty pystysuora keppi tai tanko. Merkitkää maahan kivillä tai muilla merkeillä auringon varjon paikka keskipäivällä klo 12 ja tiettyyn aikaan aamu- sekä iltapäivällä.
- Rakentakaa alustan ja kepin avulla luokan ikkunaan tai seinälle vaakasuora aurinkokello, josta seuraatte, mihin osoitin heittää varjon luokassa tiettyyn aikaan aamu- ja iltapäivällä sekä klo 12 keskipäivällä.

4. Ajan kerrokset

Ajan kuluessa ympäristömme muuttuu. Muutoksia aiheuttavat ihmiset ja luonnonolot. Ympäristössä, rakennuksissa ja rakennelmissa on historian jälkien kerroksia. Ne ovat kuin ”johtolankoja”, joita tutkimalla voidaan erottaa eri-ikäisiä materiaaleja, tyylejä, tiloja, toimintoja, taitoja, perinteitä, käyttötapoja jne. Voitte pohtia, miten vanhaan puutaloon vaikuttaa sen korjaaminen uusien materiaalein? Kohteiden tutkiminen on yllättävää ja jännittävää salapoliisityötä.

4.1 TAUSTOITA

MAANTIEDON JA BIOLOGIAN TEHTÄVÄ

1. Piirtäkää Jynkkä – Petonen – Rautaniemi – Lehtoniemi alueen kulttuuriympäristön *maiseman profiili* voimapaperille tai isolle kartongille maastonmuotojen mukaan (mäet, puusto, vesistö). Taustatiedon lähteinä voivat olla erilaiset kartat, verkkosivut, oppitunnin aineisto ja omat kokemukset.

- Kuvaa piirustukseen *kulttuuriympäristön osatekijät*: mahdolliset muinaisjäännökset, luonnon- ja perinnemaisema sekä rakennettu ympäristö.
- Kuvaa maastonmuodot. Merkitse kuvaan: mäet, puuston profiili, rinteet, korkeimmat rakennukset ja muut maamerkit. Arvioi korkeuseroja.

2. *Tunnista torpan paikka.* Tutki Lehtoniemen ja Rautaniemen vanhaa torppa-asutusta.

Käytä apuna sanastoa, julkaisuja Kuopion kaupungin rakennushistoria ja Kaskesta kaavoitukseen. Torpan paikat näkyvät Iso-Pappilan tilus- ja lohkomiskartoissa 1900-luvun alkupuolelta.

- Mikä ihmeen torppa: torppa on enemmän kuin yksi talo. Se on rakennusten ryhmä – kokonaisuus pieniä perinnerakennuksia. Löytyykö?

- Tutki vanhoja torpan paikkoja: Keilakannan kanavan lähellä, Saaristokadun varrella ja Rautaniemen itärannalla Haukkaniementien ympäristössä.
- Sijoita torpat nykyiselle kaupunki- ja kaupunginosakartalle. Merkitse ne eri väreillä.
- Tutki kartalta, millaiseen maastoon torppa rakennettiin?
- Tarkkaile Saaristokadulla: näkykö autosta, pyöräillä tai kävellessä merkkejä torpista ja niiden piharakennuksista?
- Arvioi, ovatko torppa-asutuksen tunnusmerkit kadonneet, vai muuttuvatko ne osaksi modernia maisemaa?

Keilakannan tornitalo ja vanhat torpan paikat Keilanlahdella ja Matkusniemessä.

4. Ajan kerrokset

MATEMATIIKAN TEHTÄVÄ

1. Miten esitätte ympäristöpolun ja sen lähialueiden (Jynkänlahti, Petonen, Savolanniemi, Rautaniemi ja Lehtoniemi) historian kerrokset. Käyttäkää apuna eri historiakirjoja ja vanhoja valokuvia.

- Piirtäkää rullapaperille *aikajana* rakennetun ympäristön tärkeimmistä historian vaiheista keskiajalta tähän päivään. Käyttäkää janalla kuvia ja kirjoittakaa lyhyt esittely. Ottakaa janalle mukaan: lähialueiden torpat, pysyvä asutus 1900-luvulla, huvilat ja kesämökit, ensimmäiset pien- ja kerrostalot, koulut ja tehtaot. Muistakaa myös uusimmat rakennukset: päiväkotit, koulu, lähikauppa ja koti. Kiinnittäkää piirustus luokan seinälle.
- Laskekaa aikajanalta, kuinka vanha on Petkelkannan torpan paikka, Pölläkänlahden asutus, Aurinkorinteen kouluympäristö, Keilanlahden kesämökit tai lähikauppa.

2. *Torpparin kalasaalis.*

TAUSTAA: Eri vuodenaikoina pyydettiin vesiltä eri kaloja. Myös kalojen kutuaika määräsi pyyntiajat. Muikkuja, lahnoja, madetta, haukea, kuoretta, särkeä ja ahventa pyydettiin etenkin nuotalla, rysällä merralla, katiskalla ja verkolla. Muikkukantojen vaihteluja oli menneisyydessä niin kuin on nytkin. Hyvät vuodet ja hyvät saalit muistetaan. Parhaimmillaan yhdestä apajasta saattoi saada 200 – 300 kg muikkuja, mutta ns. ripavakallinenkin oli jo hyvä saalis.

- Nuottakunta kävi kolmella apajalla: ensimmäiseltä saatiin 200 kg, toiselta 150 kg ja kolmannelta ripavakallinen muikkuja. Montako ripavakkaa saatiin kolmelta apajalta yhteensä? Ripavakka oli n. 70 kg. Voit pyöristää lopputuloksen.

3. Nuottamiehet saivat lahden pohjukasta 800 kg lahnasaaliin. Lahnojen keskipaino oli 2,2 kg. Montako lahnaa tuli apajalta.

- Kuinka monta markkaa kaloista saatiin myydessä ne Kuopion torilla, kun kalasta saatiin 80 penniä kilolta?
- Kuinka monta leiviskää kaloja oli? 1 leiviskä = n. 8,5 kg.

4. Torpparin ruisleipä. Kuvitelkaa, että eletään 1700-luvun loppua jollakin Rautaniemen torpalla. Kaskiruis on puitu riihessä ja jyvät jauhettu myllyssä. Torpassa on päästy ruisleivän tekoon. Perheessä oli kaksi aikuista ja viisi lasta. Hyvänä satovuonna alueen taloissa säilöttiin osa jyvistä siemenviljaksi ja osa pahan päivän varalle vilja-aittaan, eli silloiseen pankkiin: riihikuiva rukiinjyvä oli pääomaa, jonka pystyi muuttamaan rahaksi. Vielä nykyäänkin setelirahaa kutsutaan ”riihikuivaksi”.

- Torpan kaski oli 2 tynnyrinalaa, kuinka monta hehtaaria, aaria ja neliometriä se oli? 1 tynnyrinala = 0,494 ha
- Jos sato oli oikein hyvä, saatiin 1 ruisleipä (n. 350g) jokaiselta ruishalmeen neliömetriltä. Montako ruisleipää silloin 2 tynnyrinalan kaskaasta saatiin?
- Jos kaskihalmetta kohtasi katovuosi, saatiin ehkä vain 1 leipä kymmeneltä neliömetriltä. Montako ruisleipää silloin saatiin torpan perheelle? Riittikö torpassa leipää talven yli edes aikuisille? Aikuinen söi kolme ruisleipää päivän aterioilla.

4. Ajan kerrokset

5. *Mualiman navalla.* Torpissa oltiin 1800-luvulla ruokataloudessa omavaraisia. Osa maan ja veden antimista sekä käten töistä vietiin Kuopion torille myytäväksi. Torilla torppari möi: kaloja, kalakukkoja, kankaita ja neuleita, viinaa, ruista, ohraa, kauraa, maitoa, voita, talia, lihaa, perunoita, piirakoita ja rieskoja, omenoita, marjoja ja sieniä vuodenajan sadon mukaan. Kaupungista tuotiin torpalle tuomisina mm. suolaa ja kahvipapuja.

TAUSTAA: Tapio lehden vuosikerrasta vuodelta 1868. Hinnat Kuopion talvimarkkinoilla: voi maksoi 12 mk leiviskä, raavaan liha 2,5 mk leiviskä, sianliha 6 mk leiviskä, otirat 30 mk tynnöri, muikut 6 mk leiviskä, lohi 9-10 mk taimen, pellavat 8 mk leiviskä. Hyvän työhevosen sai halvalla 200 markalla.

- Jos isäntä möi hyvälle asiakkaalle: tynnyrin ohria, voita leiviskän ja kaksi taimenta. Paljonko ostaja tinki, kun ostokset maksoivat 59 markkaa ja 50 penniä?
- Mitä ostokset maksaisivat vuonna 2008 euroina?
- Kauppias osti raavaan lihaa kaksi leiviskää, sianlihaa leiviskän, voita kaksi leiviskää ja yhden leiviskän pellavia. Kuinka monta kiloa ostokset painoivat? Tarvitsiko kauppias kuormalavaa lastin kuljetukseen? 1 Leiviskä = n. 8,5 kg

HISTORIAN JA ARKKITEHTUURIN TEHTÄVÄ

1. Kylässä savutuvassa.

Kuvassa liesi ja uuni on rakennettu itäsuomalaiseen tapaan puukehikon sisään.

Kuvauspaikka KHM savutupa.

TAUSTAA: Savutuvan uunissa valmistettiin esim. kalakukkoa, rieskaa, puuroja, leipää, piirakoita ja kypsennettiin lihaa. Leipää pidettiin melkein pyhänä asiana, sillä katovuodet tiesivät nälänhätää ja kurjuutta. Lapsia opetettiin kunnioittamaan leipää. Emäntä pyhitti usein leivän tekemällä leivottaessa sen päälle kämmensyrjällä ristin. Kun leipä katovuosina loppui, piti turvautua korvikeleipään. Leivän ainekset kerättiin luonnosta. Yleisimmin käytetty oli pettuleipä joka tehtiin männyn kuoriosan jältästä. Jälttälevyt kuivatettiin ja paahdettiin uunissa. Paahdettu aines jauhettiin käsikivillä jauhoiksi, jotka kostutettuna lisättiin vähien ruisjauhojen sekaan.

- Tutki ja maistele, mitä ruokia valmistettiin savutuvan uunin: arinalla, lihakourussa, rautapadassa, puisella vadilla ja kuparipannulla. Tarjottavaksi vieraalle oli: ruisleipää, kypsytettyä lampaan lihaa, ohrapuuroa, pannurieskaa ja kahvia. Kahvia tarjottiin vain emännälle ja isännälle sekä vieraalle.
- Mitä tarkoittaa viljelyyn ja leipään liittyvä suomalainen sananparsi:

”Pitää ottaa velkaa oravalta, kun leipä loppuu”

”Parempi kotoinen pettu kuin vieraan rukiinen”

4. Ajan kerrokset

ÄIDINKIELEN TEHTÄVÄ

1. *Sanaselitys* avaa ikkunan menneisyyteen tai kertoo uudesta ajasta. Valitse sinulle tuttu ja mieluinen paikan- tai kadunnimi Aurinkorinteen, Rautaniemen ja Lehtoniemen alueelta. Hanki tietoa kirjoista, lehdistä ja verkkosivuilta.

- Onko valitsemasi nimi uusi vai vanha? Liittyykö se luonnonilmiöön, henkilöön, sukuun, paikan asuttamiseen, uuden asuinalueen rakentamiseen, elinkeinoihin, liikkumiseen, eläimiin tai merkkitapahtumiin?
- Mistä nimi Aurinkorinne tai Pölläkkä on syntynyt?
- Mihin viittaavat nimet: Renki-, Isäntä-, Piika- ja Emännäntie?
- Mitkä nimet niemien ja lahtien läheisyydessä liittyvät kalastukseen tai kala-apajiin?
- Mistä kertovat saarten nimet: Laavu, Maja, Makkara, Rakki, Musti, Ketale ja Läpijuostava? Onko jollekin asukkaalle sattunut epäonninen retki saariin? Söikö Musti retkimakkarat, ja mitä retkellä saariin tapahtui?
- Rautaniemi ja Rautoniemi-nimi voi viitata alueen maaperän ruoste- ja rautapitoisuuteen, tai paikalla on voinut olla rautahytti järvimalmin sulattamiseksi. Selvitä rauta-nimen historia.

2. *Kabellaista ilimoo*. Kalastajat kuvailivat ennen vanhaan säätä rikkain kiertoilmauksin.

Tuulet määräisivät kalan nousun eri apajapaikoille, joten vesien ja ilmojen paikallistuntumus oli tärkeä taito.

- Käytä mielikuvitusta ja kirjoita, millaista ilmaa on tiedossa, kun on: klaaria vettä, muikku haesoo nennään, apaja on tillillään, tuuli on hännänpäältä tai on vesietelän loikkatuuli

3. *Aurinkoa tupaan*. 1800-luvun aikana savutuvat muuttuivat vaihteittain uudenaikaisiksi, sillä niiden uuneihin muurattiin savuhormit ja seinille avattiin ikkunat. Savutupa oli ollut savuinen ja pimeä, kylmä ja kostea, ilman korsteenia tai kunnan ikkunoita. Seinissä oli pieni savuräppänä ulos. Ikkunoita oli ollut vähän myös siksi, että ikkunalasi oli pitkään kallis veronalainen raaka-aine. Toisaalta lämmönhukalta vältyttiin, kun tupiin ei tehty ylimääräisiä aukkoja. ”Ovi kiinni osto lämmin”, sanonta saattoi syntyä jo savutupien aikaan. Ikkunoiden ja valon merkityksestä terveyteen sekä viihtyisyyteen valistettiin vielä 1900-luvun alkupuolella.

- Tutki ja kirjoita, mitä olivat tuvan ikkunalla: palsami, verenpisara tai ahkera-liisa?

Päivänpaisteen keuhko.

Auringon ylistykseksi.

Miekkonen, jos huonees ruutu kohti auringon on terää; elon palsamin se kerää; niin ei parhain sulta puutu.	Ihahuttaa ihmismieltä, elon, terveyden tarjoo; mikä jähmettää ja varjoo, väistyy päivänpaisteen tieltä.
Päivänpaiste kotilieden lämmän-rattoisena pitää, sienet, joista tauti itää, kosteuden kaus vieden.	Onnen mailta viekehiltä viesti hellin on se varman; sairas, terve, yhtä armaan tervehdyksen saapi siitä.
Miekkonen, jos huonees ruutu kohti auringon on terää; elon palsamin se kerää; niin ei parhain sulta puutu.	

”Miekkonen, jos huonees ruutu kohti auringon on terää; elon palsamin se kerää; niin ei parhain sulta puutu.

Päivänpaiste kotilieden lämmän-rattoisena pitää, sienet joista tauti itää, kosteuden kaus vieden”

4. Ajan kerrokset

4.2 TUNNISTA MUUTOKSET

ÄIDINKIELEN JA ARKKITEHTUURIN TEHTÄVÄ

1. Tutki kuvia ja kuvakulmia. Arvioi, miten maisema on muuttunut? Miten muutokset näkyvät? Apuna taustatiedon hankinnassa voit käyttää vanhoja valokuvia ja historiakirjoja.

- Kirjoita ja liitä kuvia dokumenttiin.
Onko muutos toiminut ympäristön ja ihmisten parhaaksi?
- Mistä Petkelkannan vanhat pihakuuset kertovat?

KUVIA KULTTUURIPOLULTA

Petkelkannan torpan pihapiiri ja riihi vuonna 1936

Haukkaniementien levennys Petkelkannan torpalle riiehen kohdalla vuonna 2008

Kevyenliikenteen väylää rakennetaan Petkelkannan torpan suuntaan vuonna 2008

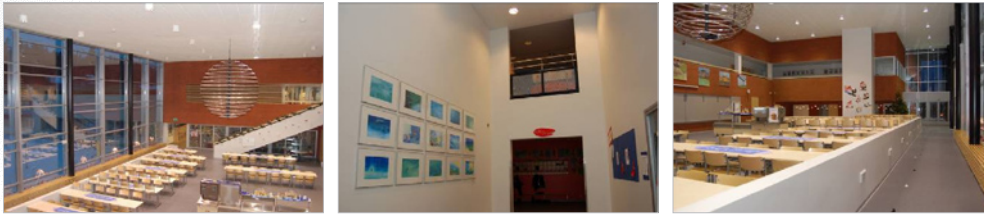
Musta-valko valokuva Kuopion kulttuurihistoriallinen museo.

5. Arkkitehtoninen tila

Rakennukset, pihapiirit ja luonnonympäristö muodostuvat tiloista. Rakennettu ja luonnon muovaama tila puhuu ja kertoo omalla olemuksellaan. Pohtikaa, mitä voi olla tilan kieli? Arkkitehtoniseen *tilaan vaikuttavat tekijät*: muoto, ulottuvuudet (pituus, leveys, korkeus), rytmi, viiva, liike, pisteet, valo, varjo, pinta, syvyys, väri, ääni, materiaali ja rakennustekniikka sekä aika ja muistot. Yhdessä nämä vaikuttavat arkkitehtuurin ”tyyliin” ja ihmisten tilakokemukseen. Ne ovat rakennusten kieltä. Tyyli kertoo rakennuksen ominaispiirteistä.

5.1 LUE JA TALLENNA YMPÄRISTÖÄSI

ARKKITEHTUURIN TEHTÄVÄ

1. *Arkkitehdin kädenjälki*. Uudet koulut ovat avoimia kuin kaupunkitila. Koulun keskeinen tila voi olla kuin tapahtumatori tai oppimisareena. Aurinkorinteen koulun keskus on auringossa kylpevä ruokala, joka muistuttaa toria. Kun oppilaat asettuvat torikahvilan pöytien ääreen, he voivat samalla tarkkailla sen sivuitse käytävällä liikkuvia ohikulkijoita. Oppimistilat eli luokat sijoittuvat kohtaamisia tarjoavan torin, sisäkadun ja pienen oleskelutilan jatkeeksi. Luokat löytyvät helposti säteittäin kahteen kerrokseen sijoitetuista siivistä. Siipien luonnetta on korostettu voimakkein värein.

LUE KOULUASI:

- Millaista aurinkosymboliikkaa, eli vertauskuvia auringosta, löydät koulun tiloista, muodosta ja tilataiteesta?
- Miten valon ja varjon leikki näkyy ruokalassa?
- Mitä kertovat läpäisevä ikkunaseinä tai suojaava tiiliseinä?
- Mitä kieltä puhuvat koulun veistokselliset muodot, taide ja tilataide?
- Millainen on avoin ja suljettu tila?
- Miten eroavat toisistaan moni-ilmeiset tilat: oleskeluun, oppimiseen, liikkumiseen ja rauhoittumiseen?
- Mitä tarkoittaa ”mediateekki”, kirjasto ja tutkimustila?
- Miten käytetään: opetus-, ryhmä-, erikois-, tai pienryhmätilaa?
- Mikä on värien viesti eri siivissä?

5. Arkkitehtoninen tila

KUVATAITEEN JA ARKKITEHTUURIN TEHTÄVÄ

1. *Koululaisen jalanjälki.* Kun oppilaat lähtevät koulusta, alkavat käsiineet, pipot, croksit, tossut ja sandaalit vallata tiloja. Croksit lähtevät hiippailemaan koulussa paikkoihin, mistä ne erityisesti pitävät tai minne eivät saa päiväsaikaan mennä.

- Piirrä muistin ja mielikuvien mukaan koulun pohjapiirustus kalusteineen sisätiloista ja omasta luokkasiivestä. Tarkkaile kulkureittejä.
- Merkitse jalan jäljillä pohjapiirrookseen, minne hiippailijat kulkivat yöllä?
- Piirtäkää tai tehkää dokumenttifilmi, miten hiippailijat muuttivat kalustusta, sisustivat huoneita tai tekivät tilataidetta koulun käytäville.
- Esittäkää havainnekuva luokasta ennen ja jälkeen muutoksen; miten luokan ilme uusiin yöaikaan? Valokuvaa luokka. Kokeile kuvankäsittelyn keinoja havainnekuva tehtaessä.

ARKKITEHTUURIN JA KUVATAITEEN TEHTÄVÄ

2. Perustakaa työpaja. *Rakenna tornitalo Siltavahti.*

- Kokoa tornitalo käyttäen sanomalehtipaperia ja maalarinteippiä. Valitse tornitalon pienoismalliin sopiva mittakaava esim. ”metrin torni” (ilmoita mittakaava 1: _). Vinkki: Jos rakentaminen ei tunnu onnistuvan, valmista paperista elementtejä rullaamalla, puristamalla, taivuttamalla jne.
- Talot kurkottavat ylöspäin, kurkotatko sinäkin? Tutki perspektiiviä ja tilavaikutelmaa. Piirrä tai valokuvaa kerrostalo: läheltä ja kaukaa katsottuna.

3. Perustakaa työpaja. *Koerakenna pallo-talo.*

HAASTE: tilan ja rakenteen hahmottaminen, sorminäppäryys

TARVIKKEET: ohuita kuusen risuja (kuivat alaoksat), sammalta, naavaa, heinää, huovutusvillaa, vaahtomuovia ja narua.

- Tee asuntoon pohjapiirustus ympyrä-pohjalle. Merkitse kalusteiden paikat. Voit valmistaa kalusteet myöhemmin luonnonmateriaaleista, pahvista ja kierrätysmateriaalista.
- Suunnittele talon aukot tarkasti.
- Kokoa ohuista risuista, sammalista, heinistä, huovutusvillasta ja naruista pyöreä pesän kaltainen asunto.
- Jos et ole yhtä kätevä kuin orava: puhalla isohko ilmapallo ja solmi sen puhallusaukko; levitä ilmapallon päälle liisteröityjä sanomalehtisuikaleita, mutta jätä puhallusaukon ympäryys hiukan avoimeksi. Kun suikaleet ovat kuivuneet, sivele pinta laimennetulla Erikeeper-liuoksella. Maalaa pinta mieluisilla väreillä. Lopuksi leikkaa palloasunnon oviaukko puhalluspäähän. Tee oviaukosta niin suuri, että voit kalustaa asuntonsi.
- Testaa, mille perustukselle ja mihin asentoon asunnon voi sijoittaa?
- Voit valmistaa pallotalon myös huovuttamalla vaahtomuovista leikatun pallon päälle. Tai kierrätä vanha muovinen lelu- tai jalkapallo koerakennukseksi.

5. Arkkitehtoninen tila

ÄIDINKIELEN JA ARKKITEHTUURIN TEHTÄVÄ

1. Kurki torpan arkeen.

TAUSTAA: torpissa melkein kaikki työt tehtiin ulkona: järvellä, metsässä, pellolla, pihapiirissä ja piharakennuksissa. Kesällä ruokakin tehtiin usein ulkona keittokodassa. Pyykki- ja pesuvedet lämmitettiin kotarakennelmissa saunalla tai rannalla. Kesällä ja syksyllä ruokaa varastoitettiin aittoihin. Talviaikaan tuvissa vietettiin enemmän aikaa – puhdetöitä tehden. Tuvan uunissa valmistuivat useimmat ruoat ns. jälkilämmöllä hauduttamalla. Uunin kulmalla oli vesikorvo ja puita lämmitykseen. Tuvassa oli uunin lisäksi pitkä pöytä, seinänvieripenkit ja perheen yhteinen sänky. Tuvan ulko-oven nurkassa oli isännän puhdetöissä tarvitsema hakkuupölkky, hevosen valjaat, työkaluja ja puutavaraa. Hevosta saatettiin pitää talvella riimussa porstuassa.

Nuottalahden torppa Lehtoniemessä kesällä 1892.
Valok. Karl Granit. Kuopion kulttuurihistoriallinen museo.

KUVAILE:

- Mitä emäntä teki saunassa, jos kodan padassa oli kuumaa vettä?
- Mitä kotitöitä emäntä teki maitoaitassa, jossa oli voikirnu ja juustomuotteja?
- Jos emäntä sytytti rannassa muuripadan alle tulen ja täytti pesukorvon vedellä, mitä työtä hän aloitti?
- Jos isäntä otti sirpin käteen ja viikatteen olalle, minne hän lähti?
- Mitä isäntä teki kun lähti nuottakodalle?
- Mitä talonväki teki lämmitetyssä riihessä, jonne kaskiruislyhteet kuljetettiin?
- Tunnista kuvasta, missä torpan pihapiirissä on: Perinteinen paritupa, jonka välissä on porstua; karja-aitaus ja navetta; aitat ja ruishalme.

2. *Tutustu leikkien ympäristöön:* kiviin, kivetyksiin, laattoihin, kaiteisiin, telineisiin, kantoihin ja puun juuriin. Sata vuotta sitten torpan lapset leikkivät mielellään hippaa tai hyppivät kivikkoisella pihamaalla leikkiä – ei saa astua maahan. Lapset kulkivat pihalla ja metsässä keväästä pitkälle syksyyn paljasjaloin, joten heillä oli hyppimiseen tottuneet herkät jalat ja hyvä tasapaino.
- Leikissä hypitään sopimuksen mukaan joko yhdellä tai kahdella jalalla maasta koholla oleville pihakiville ja tasapainoillaan. Se joka hyppää kiven ohi tai koskettaa maata, tippuu pelistä pois. Pelistä pudonnut saa yrittää naurattaa kilpailijoita tai estää hyppimistä muuten kuin koskettamalla. Viimeiseksi hyppimään jäänyt on voittaja.

5. Arkkitehtoninen tila

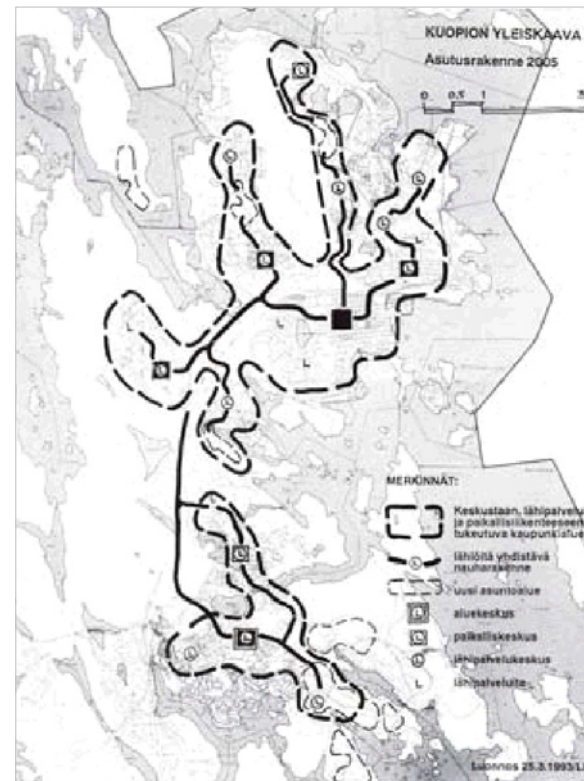
5.2 TEHTÄVÄ RAKENNUSTUTKIJANA

1. Kuopion sormet. Valitkaa tutkimuskohteeksi Kuopion kaupunkirakenteen ”sormimalli”.

TAUSTAA: Kaupunki muodostuu arkkitehtuurikielellä ilmaisten erilaisten rakenteiden, vyöhykkeiden ja kaavojen kerroksista. Kaavat, joita arkkitehdit suunnittelevat, ovat malleja ja teorioita siitä, miten kaupunkia tulee asuttaa ja rakentaa. Arkkitehdit suunnittelevat: mihin alueilla rakennetaan, miten ja millä välineillä alueilla liikutaan ja mitä palveluita niille sijoitetaan. Ensin suunnitellaan ns. ”suuria linjoja”. Apuna käytetään erilaisia asiantuntijoita, tutkimuksia, teorioita, käsitteitä ja symboliikkaa. Symbolein kuvataan kaupunkirakennetta ja asuinalueiden luonnetta. Kuopion kaupunki rakentuu esim. ”sormimallin mukaan” ja Saaristokaupungissa on ”asuinhelmiä” sekä ”nauharakennetta”. Asuttaminen on erilaisten liikennevirtojen ohjausta, kotien, kauppojen, kirjastojen, taiteen, urheilupaikkojen ja koulujen sijoittelua. Tämä työ tehdään monien ammattilaisten yhteistyönä ja kaupunkilaisiakin kuunnellaan.

- Tutustukaa opettajan johdolla verkkosivuilla Suomen ympäristö 36/2007 Kuopio 2015 julkaisun kartta- ja havainnekuviin (ks. Liite) sekä julkaisuun Kuopion arkkitehtuuri ja kaupunkirakennustaide 2007.
- Tutki omia, sormia, kättä ja kaupunkikarttaa.
- Kuvittele käteesi: keskelle Kuopion kaupungin keskusta, ns. sisäkaupunki (jalankulkijat); kämmeneen vanhat esikaupunkialueet keskustan tuntumassa; sormiin kerrostalolähiöt eli esikaupungit (joukkoliikenne); ulkokaupunki (henkilöautoliikenne) ja ulompi kaupunkiseutu. Rautaniemen ja Aurinkorinteen koulun ympäristö ovat autokaupunkialuetta, mutta joukkoliikennettä kehitetään asuinalueiden rakentumisen myötä.

- Piirrä käsi ja sormet isolle paperille. Sijoita kämmenen keskelle Kuopion kaupungin keskusta. Mieti kaavapiirroksesi sopiva mittakaava.
- Mieti, minkä sormen päähän sijoitat Rautaniemen, Lehtoniemen, Petosen, Pirtin, Leväsen ja Särkiniemen. Jos tarvitset enemmän kuin viisi sormea, lisää niitä vapaasti ja levennä kämmentä.
- Voit zoomata piirtäen Rautaniemen alueen sormeen. Piirrä: asuinkorttelit, päätiet ja merkitse pisteellä oma koti, lähipalvelut ja koulu.
- Suunnittele miten liikut sormea pitkin kaupungin keskustaan tai muihin lähiösormiin. Miten ja missä kuljet kävelen, autolla tai bussilla? Miten liikut kun säästät luonnonympäristöä?

Sormimalli vuodelta 1994

6. Materiaalimaailma

Pohtikaa, miten rakennusmateriaalit voi tunnistaa? Mitkä materiaalit ovat kestäviä, ekologisista ja kiertettäviä? Millaiset materiaalit näyttävät kauniilta? Kun puhutaan kauniista tai rumasta ympäristöstä, käytetään kuvailua, tulkintaa ja arvottamista.

6.1 HUOMAA YKSITYISKOHDAT JA ESTEETTISYYS

HISTORIAN TEHTÄVÄ

- Miten historia, eli ajan kuluminen ja jatkuvuus näkyvät rakennusmateriaaleissa: värimuutokset, korroosiokerrokset, kolhut, korjaukset jne.? Kuluvatko kivet kivirappusissa? Mitä on ns. ajan patina? Mitkä materiaalit ovat aikaan sidottuja, eli muodissa vain hetken?

ARKKITEHTUURIN TEHTÄVÄ

- Katso rakennuksen kivijalkaa, runkoa, vuorausta, piippua, katetta, materiaalin pintaa ja pinnan rakennetta sekä värejä.
- Tunnistatko uusia ja vanhoja materiaaleja?
- Millaisia yksityiskohtia näet rakenteiden ja rakennusmateriaalien ominaisuuksissa?
- Mitä rakennusmateriaaleja löydät perinnerakennuksista?

KUVATAITEEN TEHTÄVÄ

- Piirrä kaunis ja esteettinen rakennus tai sen yksityiskohta. Pohdi:
- Onko esteettinen miellyttävää, kaunista, kestävä vai aitoa?
- Voiko epämiellyttävä rakennus tai tilakokemus olla kaunis?
- Onko ”kauneus katsojan silmissä”?
- Voiko kauneutta oppia erottamaan ja lukemaan rakennuksissa?

MATEMATIIKAN JA TIETOJEN KÄSITTELYN TEHTÄVÄ

Tee taulukko, jonka avulla voit tallentaa ja vertailla eri kohteiden rakennusmateriaaleja.

MATERIAALI JA VÄRI

	KOULU (2002)	KOTI ( )	PERINNERAKENNUS ( )
VÄRI			
KATE			
JULKISIVU			
RUNKO			
KIVIJALKA			

YLEISIMMÄT MATERIAALIT OVAT: luonnonkivi, lohkokivi, betoni, tiili, betonielementti, lauta, hirsi, paneeli, rappaus, kivilevy, päre, huopa, pelti, tiili.

7. Tee kohde tutuksi

Kulttuurihistoriallisesti arvokkaat kohteet säilyvät parhaiten, jos ne ovat tuttuja meille kaikille. Polkutehtävien jälkeen on hyvä koota yhteen rakennuskohteen tutkimustieto ja jakaa tietoa kulttuuriympäristöstä asukkaille, koulun oppilaille sekä ympäristön suunnittelijoille. Yhdessä tutkituista kohteista tulee läheisiä paikkoja. Kun tunnet ympäristösi, tiedät kuka olet, mistä tulet ja minne menet.

7.1 ARVOSTA YMPÄRISTÖÄSI

ÄIDINKIELI JA KUVATAIDE

1. Pohtikaa miksi ympäristön hoitaminen ja tutkiminen on tärkeää? Millaiset kohteet ovat arvokkaita kaupunginosan asukkaille ja erityisesti lapsille sekä nuorille? Arvokkaita nyt tai sadan vuoden päästä

- Mitä mielestänne tarkoittaa seuraava lainaus:

”Oman maasi tanterille, siihen juures juurruttele, yheksän sylen syvähän. Yksi juuri maaemähän, toinen vesiviertheesen, kolmas on kotimäkehen.” (Kalevala)

2. Millainen olisi saaristokaupungin perinne- tai kulttuuripuisto ja missä se sijaitsee?

- Mitä luonnon-, rakennetun ympäristön, muinaismuistojen, nykyajan toimintoja, tapahtumia tai ilmiöitä ottaisit puistosi vetonaulaksi? Miten ja kenelle markkinoisit kulttuuripuistoa?
- Sopisivatko lintu- ja liito-oravaretket, konsertti, karaoke, muikkumarkkinat, leikki-puisto, minigolf, skeittiramppi, kioski, risteily, torpan riihi, lampaat ja hevoset kulttuuripuistoon?
- Suunnittele kulttuuripuistosi esite; kuvita ja kuvaile.

7.2 VALMISTA KOKONAISELÄMYS

1. *Koulun muraali*, eli pihan seinämaalauk.

TAUSTAA: tutustu Saaristokaupungin ”taiteen kaavan” kaavakuviin verkkosivuilla. Taiteenkaava on uusien asuinalueiden taiteen ja kulttuurin yleissuunnitelma. Se yhdistää taiteen, kulttuurin ja rakentamisen asuinalueellasi. Taiteen avulla voidaan korostaa Saaristokaupungin henkeä ja sen arvokkaita ominaispiirteitä. Taideteokset: tapahtumat, veistokset, tilataide, näyttelyt ja konsertit asuinalueellasi luovat kaupunkikulttuuria.

- Ota osaa taiteen kaavaan. Suunnitelkaa yhdessä näkyvälle ja avoimelle paikalle koulun pihaan muraali eli seinämaalauk. Tarvitset muraalia varten seinäkkeen esim. betonista tai tiilestä. Huomioi, että seinäkkeen materiaali sopii hyvin ympäristöön ja sen muoto kertoo Aurinkorinteestä. Muraali voidaan suunnitella myös koulun seinälle tehtäväksi.
- Valmistakaa muraalia varten maalaussuunnitelma ja pienoismalli.
- Miettikää maalauksen: aihe, värit, muodot, viivat, pisteet, rytmi, liike, valot ja varjot. Tee luonnos.
- Valmistakaa maalauksesta ja seinäkkeestä pienoismalli. Miettikää seinäkkeelle sopiva materiaali, pintarakenne ja muoto sekä mittasuhteet.
- Piirtäkää koulun pihasta asemapiirros, jossa näkyy: koulurakennuksen pohja ja sijainti, pihan rajat, tiet, käytävät, leikki- ja liikuntapaikat, kivetykset, aidat, puut ja istutukset.
- Käyttäkää asemapiirrosta apuna ja esitelkää mihin muraaliseenäke (pienoismalli) sijoitetaan.

2. Perinteinen 3D-draama: kolmiulotteinen maisemamallinnus pöytäteatterin tapaan.

Valitkaa torppamaisema 1900-luvun alkupuolelta Lehtoniemestä tai Rautaniemestä.

- Mallin alustaksi sopii pöytä. Laittakaa pöydälle sininen liina tai paperi kuvaamaan Kallavettä ja rakennuslevy maaksi. Nostakaa pöydälle lavastetausta. Taustaksi voidaan käyttää isoa pahvilaatikkoa, jonka yksi sivu leikataan auki. Taustaan maalataan torpan pihapiiri: mäki, metsänreuna, kotieläimiä ja esim. riihi. Huomioi syvyysvaikutelma. Maiseman eteen alustalle tehdään torpan pihamaa ja ranta. Rakennuksia ovat paritupa, aittarivi, navetta, riihi, sauna ja kodat.
- Rakennuksia voit tehdä pahvista, savesta tai askartelumassasta.
- Puita voi leikata vaahtomuovista (kostuta ennen leikkaamista) ja värjätä peiteväri-liemessä. Sivele puut lopuksi laimennetulla Eri-keeper-liuoksella. Puita voi tehdä myös huovutusvillasta ja tikuista.
- Käytä malliin myös luonnonmateriaaleja: oksia, heiniä, kiviä, hiekkaa, sammalta jne.
- Herättäkää torpan väki eloon. Valmistakaa käsikirjoitus tapahtumasta pihapiirissä ja nukkeja henkilöhahmoiksi. Isännän, emännän, lapset ja koiran voi tehdä rautalangasta ja kipsinauhasta. Maalaa nuket.

3. Lauttamatka.

- Tutustukaa Saaristokaupungin rantaviivaan. Tutkikaa kartalta, lahdet, niemet, laiturit, saaret ja kanavat. Suunnitelkaa lautan pienoismallille reitti Pölläkänlahdelta Keilanlahdelle. Tutkikaa ja etsikää verkkosivuilta tietoa merimerkeistä.
- Opettele tunnistamaan väylämerkit – viitat. Ihmettele merikorttia. Mitä ovat kummeli ja loisto? Mitä ilmoittaa kardinaali- tai lateraalimerkki?
- Valmista lautan pienoismalli: perinteisenä tukkilauttana, modernin katamaraanin tapaan tai partiolaisten ”donitsina” (googleta hakusana donitsilautta).
- Tutustu lauttamalleihin. Mieti pienoismallille sopiva mittakaava ja rakennustarvikkeet. Huomioi lautan rakenne, kestävyys, vakaus, kantokyky ja tarvittavat kellukkeet. Testaa lautan kestävyyttä ja kantavuutta kivipainolla vesialtaalla tai valvotusti järvellä.

Lauttamatka Kallavedellä 2008

8. Kirjallisuus ja lähteet

Kuopion kulttuuriympäristö – strategia ja hoito-ohjeet 2008.

Korpelainen Heini, Kaukonen Hille, Räsänen Jaana, 2004.
Arkkitehtuurin A B C. Löytöretki rakennettuun ympäristöön.

Kuopion arkkitehtuuri ja kaupunkirakennustaide 2007.
Kuopio 2007.

Leo Kosonen, 2007.
Suomen ympäristö 36/2007, Kuopio 2015.
Ympäristöministeriö Helsinki 2007.

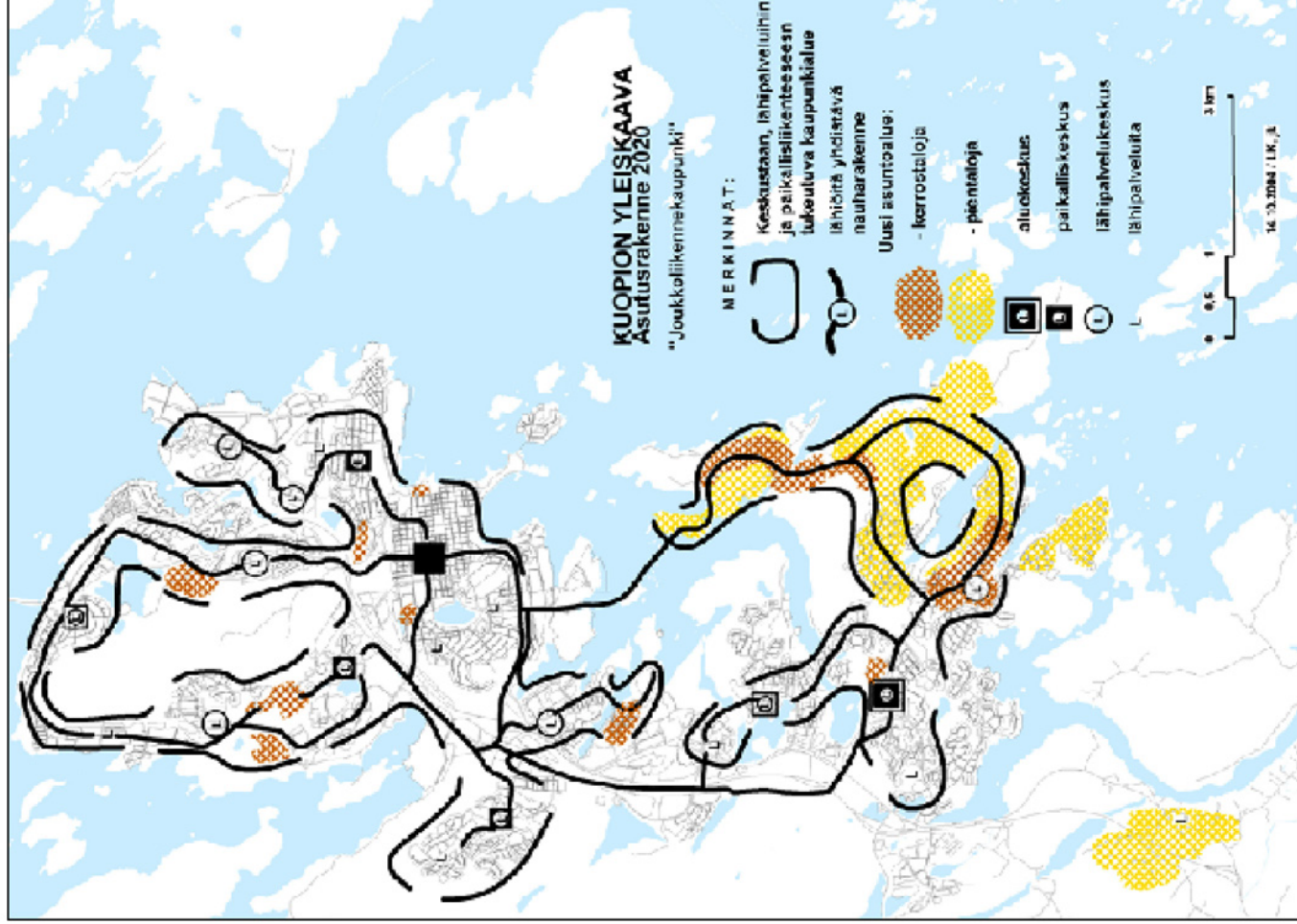
Mönkkönen Mauri, 1996.
Kuopion historia VII.
Kuopio

Rakennusperintömme, 2001.
Kulttuuriympäristön lukukirja.
Hämeenlinna

Riekkö Helena, 2005.
Kuopion kaupungin rakennushistoria.
Kuopio.

Rokka Pekka, Järnfors Leena, Nieminen Matti, 1998.
Ennen vanhaan. Perinnekirja.
Jyväskylä.

9. Liite I

60 Kuopion Sormimalli.

Jalan- ja joukkoliikennekaupungin eheyttämisen tavoitteet on kirjattu Kuopion Sormimallin karttaan. Kartassa näytetään se nykyisiä lähiötä yhdistävä sormimainen rakenne, jota pyritään vahvistamaan lähiouidrukseen ja täydennysrakentamisen keinoin. Kartta osoittaa myös uudet kasvusuunnat sekä sormimaisen joukkoliikennekaupungin rakenteen, joka niille halutaan rakentaa.

KOULUN NIMI	TÄYTTÄJÄ
PÄIVÄYS	RAKENNUSKOHTEEN INVENTOINTI
LÄÄNI KUNTA KAUPUNGINOSA	INVENTOINNIN KOHDE, OSOITE PÄIVÄYS
JULKISIVUMUODOT	KATTOMUODOT
IKKUNA – JA OVIJAKO	YKSITYISKOHTIA
RAKENNUSOSIEN MATERIAALIT	VÄRIT
SOKKELI SEINÄT KORISTEOSAT IKKUNAT OVET VESIKATTO	
PIHA-ALUE JA YMPÄRISTÖ	